

Pol Pot

Könyv a vörös khmerről

Eredetileg Salot Sarnak hívták. Közép-Kambodzsában született egy kilencgyermekes kisgazdacsalád nyolcadik gyermekeként 1928-ban. Crült volt? Torz lelkiületű szadista? Mindenesetre a történelem elretentésül Néroval és Hitlerrel együtt említi a Pol Pot nevet, amelyet a kambodzsai népi történet 1967-ben vett föl, miután két évi kínai tapasztalatszerzés után, immár kiforrott maoista vezéreként visszatért hazájába.

Máté György Pol Pot című könyve — amelyet a Tények és Tanúk sorozatban a Magvető Könyvkiadó jelentetett meg — igyekszik megfejteni a vörös khmer titkát. Mielőtt a hatvanas évek közepén és a hetvenes esztendőkhöz vége felé a szerző elutazott volna a Vietnami Demokratikus Köztársaságba, majd onnan Kambodzsába, könyvekben tanulmányozta a khmerek történetét, a társadalmi és a vagyoni viszonyokat, az iszlám és a buddhizmus befolyását stb. Ez természetesen nem elégítette ki. Az új fővárosban, Phnom Penhben sok-sok emberrel beszélt — köztük Salot Sounggal, Pol Pot testvérbátyjával és Norodom Szihanuk exkirály államfővel —, akik meggyőzték arról, amit eddig csak gyanított: Pol Pot és rendszerének ideológiája nem előzmény nélkül, gyökerei visszanyúlhatnak a földész múltjába, a királyság kezdetéhez. Mindent számba véve is elképesztő borzalom azonban, ami 1975. április 17-e után történt. Kambodzsának nyolcmillió lakosa volt, amikor Pol Poték hatalomra kerültek — állapítja meg Máté György. — Uralmuk idején sem háború, sem járvány nem pusztította a népet. Mégis, amikor ez a mániákus fasiszta diktatúra megbukott, mindössze ötmillió ember élt már Kambodzsában.

Kérdőjelek egész csapata sorakozik az olvasóban. Az nem elég válasz, hogy a királyok (Norodom Szihanuk is) istennek kiáltva ki magukat, porig alázták és állati sorban tartották a népet. A világon nem egyedül a kambodzsai uralkodók előtt kellett tíz méter távolságban hasra esni, majd kúszva-mászva közeledni még a minisztereknek és a hadvezéreknek is. Többet mond ennél, hogy itt a nép energiáit két évezreden át egy sajátos termelési forma, az ázsiai termelési mód béklyóztta le. A tetelhetlen király és a nép közé ékelődött elősdiék légiója ki-méltlenül szorította a sroftot, úgyszólván mindent elszedett a faluközösségektől. A paraszt már 3-4 éves korától dolgoztatta a gyerekeit, mert csak így tudta kifizetni az adókat és életben tartani a családját. Ez a máról holnapra is alig létezés általában megedzette, sőt gyakran kegyetlen formát a férfiakat. Megtanulták gyűlölni a kizsákmányolókat, s ahol csak módjuk volt rá, megtorolták a mérhetetlen szervenést.

Norodom Szihanuk király-miniszterelnököt három évtizedes hintapolitikája sokféle szövetséghez sodorta. Mutakozott Kínabarátnak, majd kommunistaellenességgel biztosította az Egyesült Államokat. A vietnami háborúra készülők amerikaiak szaván akarták fogni, s elvárták, hogy vegyen részt az ázsiai kommunistaellenes keresztes háborúban. Nem fogadott szót. Erre az USA légiereje bombáznia kezdte Kambodzsát, mérhetetlen szenvedést okozva az egyébként is sárba taposott népek. Szihanuk válaszképpen megengedte a vietnami szabadságharcosoknak, hogy a kambodzsai földet is érintő Ho Si Minh-ösvényen utánpótlást szállítsanak a délen küzdő felszabadító vietnami seregeknek. Amerika visszavágott: armádiája segítségével puccost hajtott végre, s az új, ellenforradalmi rezsim már teljes erővel szolgált oltalmazóját. A Lon Nol-kormány még tovább nyomorgatta a parasztokat, és százezerszám fogta be őket katonának. A jeni hadműveletek tönkréttették a vetést, nem termett rizs, az ellátási gondok leküzdhetetlenül váltak. A nép lázongását a Lon Nol-kormány úgy akarta megakadályozni, hogy a parasztok egy részét erőszakkal városba telepítette. Ez alap-

jában rázta meg a khmer társadalmat. A kambodzsai kommunisták a harcokban elvesztették legjobb harcosaikat, s lehetővé vált, hogy Pol Pot és klikkje egveduralkodóvá válják a párton belül. Az amerikaiak csúfos veresége Vietnamban Lon Nolék utolsó reményeit is eloszlatta, és Hawaii-ba menekültek. Olyan társaság foglalta el a helyüket, amelynek szótárából hiányzott az a szó, hogy emberség, vagy kegyelem.

Pol Pot szerencsétlen csillagzat alatt született, vagyis a nagy túltermelési világválság kezdetekor. Bátyja, a Szihanukot testorként szolgáló Salot Soung szerint nem volt terhelt, ami pedig megkönnyítene a kambodzsai tragédia megértését. A nyomor ellenére is egészséges volt a család valamennyi tagja. Pol Pot (akkor még Salot Sar) vidám, mozgékony, de könnyen kezelhető gyerek volt, még az ennalón sem kapott össze testvéreivel. Mivel nem tudták taníttatni, szigorú szerzetesek gondjaira bízta. Onnan ipari kollégiumba került, majd amikor Szihanuk elrendelte, hogy küldeni kell a párizsi egyetemre tanulni vágyó fiatalokat, bátyja közbenjárására elnyerte a francia ösztöndíjat. Párizsban — mivel nehezen ment neki a tanulás — a gazdag khmer családból származó ifjak lenéztek gyakran kigúnválták, mint parasztot. Sértéseik elől a forradalmi mozgalomba menekült. Csak szónokolni szeretett, az elmélet, a marxizmus—leninizmus tanai alig érdekelték. Harmadmagával 1953-ban tért vissza Phnom Penhbe. Olyan nagy energiával tevékenykedett, hogy az 1960-ban tartott kongresszuson már a Kambodzsai Kommunista Párt nevet akkor fölvevő párt Központi Bizottságának tagja, 1963-ban pedig megválasztották a párt főtitkárává. Ejelében akkor történt a nagy fordulat, amikor 1965-ben meghívták Kínába, hogy személyesen győződhessen meg Mao Ce-tung módszereivel, illetve láthassa, hogy irányításával hogyan rombolja le a kínai ifjúság mindazt, ami régi... Két év múlva, az úgynevezett nagy proletár kulturális forradalomban, örökre eltűnt a régi énjé, fölvetve a Pol Pot nevet. Ezzel megszületett a polpotizmus...

Kambodzsában ő lett a katonai bizottság vezetője is, vagyis a teljes hatalmat birtokolta. Kétfelét osztották a lakosságot: népre (sajátos Pol Pot-i értelmezés szerint) és népen aluliakra. Ez utóbbiba tartoztak a gazdagok és mindenki más, aki nem rokon-szenvezett a vörös khmerekkel. Ördögi módon úgy szervezték meg a diktatúrát, hogy kényük-kedvük szerint bármikor bárkire rábizonyíthatták a bűnösséget és végezhettek vele. Az agyonveréshez, a főlakasztáshoz, a főbe-lövéshez elég volt annyi, hogy a párttitkár vagy a falu felelőse valakit ellenségnek nyilvánítson. Hoztak egy 33 pontos ukázt, amelyben ilyen szörnyűségek szerepeltek: csak az érdemel életet, aki Pol Pot elvtársat szereti, tisztelettel és híven követi őt a harcban; aki a kommunából megszökik, halál fia; a népek nincs szükségére pénzre a pénz elfogadása tilos; nem kell vasút, forgalma megszűnik; a demokratikus Kambodzsában egységes az

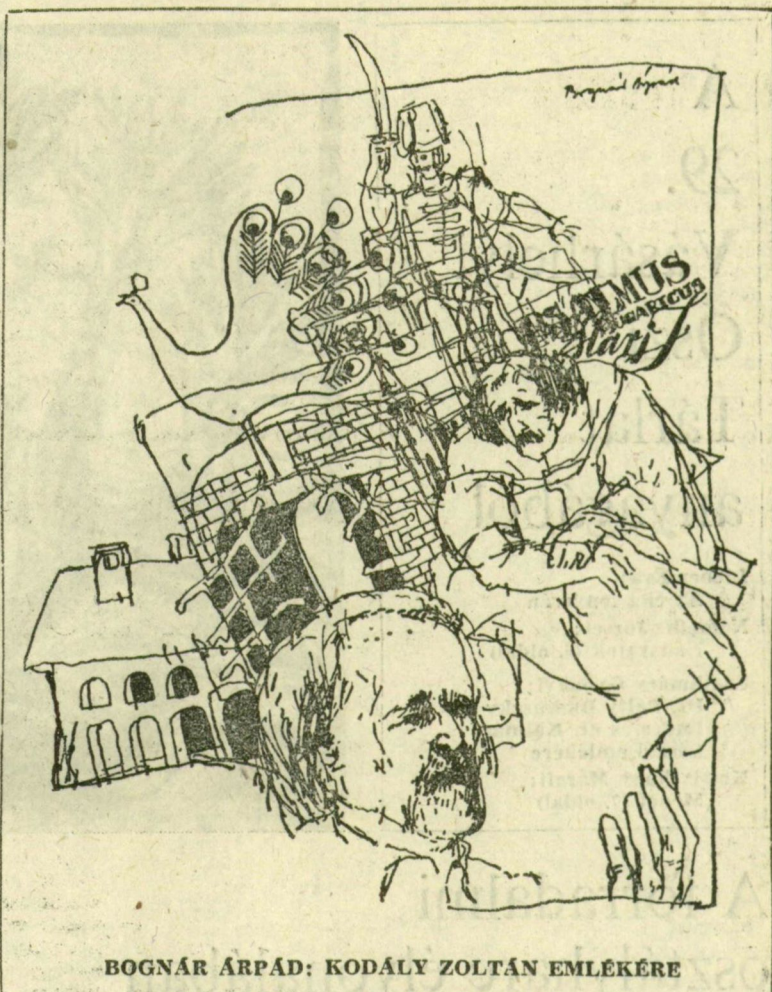
öltözköz: fekete vászonzubony, fekete nadrág... a kommunában az Ankar csak az új generáció létrehozása céljából ad parancsot a közülésre... az önkényes közülés halálbüntetést von maga után; az anya köteles gyermekeit 6 éves kortól a közösségnek átadni, ettől kezdve nem tarthat vele kapcsolatot; a szülés nem mentesít a közös munka alól; aki a buddhizmussal vagy más felekezettel paktál, halállal lakol; aki a szovjet vagy a vietnami kommunizmussal közösködik, eszméit, irományait befogadja, meghal.

„Ez tilalomrendszer, amely valószínűleg minden állampolgárt halálra ítél, nevetséges utópianak tűnne, ha nem lett volna olyan véresen komoly dolog” — írja Máté György. Nem voltak ezek a zadisták különbek saját híveikkel szemben sem: a párttag csak fekete ruhában járhat, naponta egyszer étkezhet — parancsolták. Hetenként csak kétszer találkozhat elvtársaival, köteles új nevet fölvenni, vesse lesz személyes tulajdonságait, figyeljen mindenre és jelentse, ami árt a forradalomnak... Ez a magát kommunának nevező fasiszta szervezet lemészárolta mindazokat, akik kommunistának és nem maoistának vallották magukat. Hárommillió embert.

A könyv szerzőjével együtt mi is fölteszük a kérdést, hogy mi-féle párt volt az, amely tömeggyilkosokat tömörített magába? A válasz: az 1930-ban alakult Indokína Kommunista Pártja, amely a gyarmatosítással szemben forradalmi szervezetek egyesüléséből jött létre. 1951 februárjában, a második kongresszuson kimondta megalakulását. Ugyanitt megalakult három ország önálló pártja: a Vietnami Munkáspárt, a Laoszi Forradalmi Néppárt és a Kambodzsai Forradalmi Néppárt. Ez utóbbinak a titkára, amikor Szihanuk titkosrendőrsége elfogta és megkínnoztta, elárulta a párt többi vezetőjét, sajátját, szervezeti fölépítését. A Párizsban tanuló diákokból összeállt új vezetőség különféle zavaros, kispolgári-romantikus elméleteket szedett magába, amelynek alapján ellenségnek minősítettek mindenkit, aki nem maoista parasztnak vallotta magát, Pol Pot, Ieng Sari, Khien Samphan, Hon Youn, Nu Nim, Son Sen és a klikk többi tagjának közös vonása, hogy értelmiség, kisgazdaszarmazékok. Szihanuk ajánlatára tanulhattak Párizsban, hazájuktól távol találkoztak a forradalmi mozgalommal, a szocializmusról utópista-reformista nézetek voltak. Szihanukkal csak akkor kerültek szembe, amikor az rájuk támadt, a Mao Ce-tungista Kínába mentek „forradalmat” tanulni...

A népi Kambodzsa marxista—leninista pártja 1981 májusában megtartotta negyedik kongresszusát. Nevét a Pol Pot által bemocskolt Kambodzsai Kommunista Párttól Kambodzsai Forradalmi Néppárt-ra változtatta. A beszámoló elemezte az okokat — a khmer társadalom elmaradott szerkezetét, a tömegek forradalmi tudatának gyengeségét —, amelyek lehetővé tették a népelenes polpotizmus hatalomra jutását. Most a párt és a nép előtt az a feladat áll, hogy a gazdaság és a társadalom újjáépítésével lépésről lépésre a szocializmus felé vezesse Kambodzsát...

F. NAGY ISTVÁN

BOGÁR ÁRPÁD; KODÁLY ZOLTÁN EMLÉKÉRE

Gondolatok egy ünnep elé...

Százados ünnepére készül városunk két elsőrendű kulturális intézménye a következő évben. Ez az ünnep alighanem az elválás ideje is leend, hiszen a Somogyi-könyvtár nemsokára kiköltözik a közmívelődési palotából, a múzeummal eddigi „közös Alma Mater”-éből, korszerű, jól felszerelt „Könyvtárkombinátba”. Bizonyos, hogy ez az elválás mindkét intézmény számára egészséges, fejlődő terjeszkedést fog jelenteni, a sorsközösség igazsága folytán, az ünnep előestéjén még együttesen nézhetnek vissza — s nézhetnek már csak azért is, hiszen első megalapozók ugyanazok a kultúrbanok voltak...

A két intézmény bölcsőjénél azonban nemcsak az ismert nagy nevek babáskodtak. Meg kell emlékeznünk itt azokról a „szürke bajnokokról”, akiknek törekvése, működése folytán született meg a szegedi könyvtár és múzeum közös gondolata.

Lőw Lipót főrabbi 1869. június 9-ére értekezletet hívott össze egy alakuló történelmi társulat érdekében. Nézzük, kik is vettek részt ezen? Balázs Mihály, Csermélényi Iván, Dáni Ferenc, Karcus Arzén, Kopács István, Kreminger Antal, Magyar Gábor, Magyar János, Molnár Pál, Muskó Sándor, Reizner János, Szabados János, Szél Farkas, Szlúha Agoston, Vadász Manó, akiket ki kell emelnünk, de valószínűleg ennél még többben is. Nem lehet célunk, hogy most itt bemutatjuk ezeket a személyeket, csupán annyit, hogy ezek csaknem valamennyien a Szabadlúv Kör tagjai is voltak.

Az ülés választott elnöke Kreminger Antal prépost volt. Reizner János és Muskó Sándor pedig kijelölt jegyzői. Lőw Lipót bevezető előadásában kijelentette többek közt, hogy „...nincs úgy országos, valamint helyi szempontból nehezebb feladat, mint egyesülni, hogy hazánk története, leginkább bel- és művelődési történelmét a múlt idők kihalt alakjaiból felkutatni, a néma emlékeket megőrizni, s az utókor számára gyűjtés és leírás által biztosítani...”

Szeged városa nem lehetett kezdeményező ebből a szempontból, hiszen Kolozsvár, s más vidéki városok ezen a téren már előbb jártak. Lőw Lipót előterjesztése általános tetszéssel találkozott. Jelenlévők a társulat főfeladatát tüzték ki egy „történelmi könyv- és levéltár felállítását, azonfelül mindazon emlékeit a múltnak, melyek művelődési fejlődésünknek adatai-ként szolgálnak — bármi módon egybeajutva, részint megőrizni... majdan feldolgozni...”

Adataink vannak arra vonatkozólag, hogy 1872-ben már igencsak gyűlnek az adományok. A Szabadlúv Kör régészeti szakosztálya már százakra menő könyvet s régi pénzt, földből kikérülő régiségeket őriz. A szakirányítás ellen nem lehetett semmi kifogás, hiszen a szakosztály tagjai közül Lőw Lipót ebben az időben már a város legnagyobb magánkönyvtárának tulajdonosa volt. Reizner Jánost ekkor még elsősorban az érmezet vonzotta. A legbuzgóbb adományozók Petrovics István (Bibliotheca Viatorum, Litterae procerum Europae, Krisztus élete, Decreta Regum Hungariae, Ius canonicum, Elementa Juris Civilis... Moralis stb.), Csermélényi Iván (Stancics művek; Magyar Gyász, Zsebtükör); Muskó Sándor és Szendrői János (eredeti forradalmi nyomtatványok, kiáltványok). Az éremadományozók között találjuk Burger Szigmond, Dalmay Győző, Waidinger Gyula, Gombos József és Ströbl-Vedres Clemen-tin nevét. Zsoter Andor pedig úgy szerepel, mint akinek nagy éremgyűjteménye van. Régi könyvek, érmek, régiségek — úgy vehetjük, ezek alkotják a korszak akkori szemlélete szerint egy leendő könyvtár és múzeum alapjait.

Szegedet nagy szerencse érte a nagy szerencsétlenségben, a nagy víz idején. Esztergom két macedanást is adott városunk kultúrájának gyarapításához. Komjáthy Károly a róla elnevezett könyvtár alapítója lett. A másik esztergomi, Feichtinger Sándor főorvos ugyancsak élte munkáját, herbariumát ajándékozta a leendő szegedi egyetem számára. Ez a gyűjtemény a későbbi múzeum növénytára alapja lehetett.

A Tisza partján álló büszke palota, a „sokablakú ház”, mely csaknem egy századon keresztül két kultúrintézményünknek közös otthona volt, nemsokára egyetlen gazdára lel. Bizonyára átalakulnak a helyiségei, melyek a túlszűfoltsg következtében jelenleg is, a könyvtárak kivételével minden ízében átforgalmi állapotban vannak.

Elvégre minden változik, jobbul, szebbül az idővel. De megbecsülhető e sorok írójának nosztalgiaja, aki már csak kívülről szemlélheti a nagy átalakulókat, visszagondolva a „égmúlt”, 20-as évekre, amikor mestere, Czöglér Kálmán, bevezette a palota belső rejtelmébe, amikor először láthatta a kincsesház belső életét, a már akkor is hatalmas könyvtárat, s közelről láthatta a Gazdát, a két intézmény közös vezetőjét, Móra Ferencet...

CSONGOR GYŐZŐ

Szikszai Károly

Egy szoba emlékkönyvébe

mint amikor egy régi képeret kiválasztja képét megváltoznak a színek a barna barnább és a szaj emberibb ne keresd a megszokott arcot a bárzeréhez szokott szempárt ne keresd azt a mosolyt ami letagadja az embert napszemüvegek lóresét mintha eltalálta volna a Napot halántékomhoz szögezve az az óra ne keresd azt a napot csupán egy régi képeret megtalálta képét